

La metamorfosi o La transformació

Publicada al 1915, és una narració curta i fantàstica, plena de contrastos en el si d'una situació absurda: narra les vicissituds d'un comerciant, anomenat Gregor Samsa, al despertar-se un matí convertit en un insecte monstruós; un fill abnegat, generós i bondadós, enmig d'una família mesquina i parasitària. El llenguatge, clar i precís, sense guarniments ni preciosismes, contrasta amb el malson tenebrós viscut pel dissortat protagonista. El resultat és un text literari amb una estructura i una cohesió perfectes.

A l'assaig *Curs de literatura europea*, el professor Vladimir Nabokov analitza l'obra de Franz Kafka i hi ha una enigmàtica frase que no desenvolupa ni dóna pistes de què vol dir: **“Una altra línia temàtica és la de les portes; de les portes que s'obren i es tanquen constantment al llarg de la història.”**

La metamorfosi de Franz Kafka comença d'una manera brutal. Un fet impossible ha tingut lloc dins una estança tancada: un viatjant anomenat Gregor s'ha convertit, mentre dormia, en un escarabat. El protagonista del relat i els lectors ens trobem, sobtadament, immersos dins un malson. Costa de creure el que llegim, tant com al personatge principal entendre el que li ha passat. La raó i l'intel·lecte ens duen a imaginar explicacions plausibles al fenomen. Serà necessari avançar en la lectura per a assumir que el fet, inabastable i insòlit, que Kafka detalla amb sobrecol·lidora inspiració, és una realitat i no un estat transitori d'alienació mental que afecta el fill dels Samsa. Incrèduls i encuriosits, albergarem fins al final de la narració l'esperança de descobrir l'engany. Mentre, es farà necessari més que mai, un observador que constati la transformació. De moment les tres portes de la cambra ho impedeixen. A l'altra banda, tota una família aguarda sumida en la ignorància.

La primera persona que pica fluixet a la porta de Gregor és la seva mare: “-Gregor ja són tres quarts de set”. Després el pare: “suaument però amb el puny: -Gregor, Gregor, què passa?”. Finalment la germana preocupada: “-Gregor, no et trobes bé? Et fa falta res?”. La família, inconscient de la mutació que ha patit el primogènit, actua segons la lògica que es troba indispost. Uns minuts més tard toquen a l'entrada principal del pis; és el superior de Gregor que, de manera impensable avui en dia, acudeix al domicili del seu subordinat per exigir un motiu pel seu retard. El torbat coleòpter baixa del llit i emprèn l'aventura d'arribar al llindar. La seva intenció és deixar-se veure i parlar amb el gerent: frisava per saber què dirien del seu aspecte els que ara tant el reclamaven. La criada, enviada de la temerosa i intrigada família a cercar el manyà, surt del pis deixant la porta oberta, com sol passar a les cases on ha succeït una gran desgràcia.

Finalment, després de grans sofriments, Gregor aconsegueix rodar la clau amb la boca i obre la porta. El coleòpter i els observadors s'enfronten per primera vegada. Es confirma, entre gemecs, crits, punys amenaçadors, plors i pregàries, la crua realitat: el fill ha mudat en un escarabat. Els lectors ens fem a la idea que la metamorfosi no és un problema psicològic del protagonista sinó un esdeveniment físic que sembla no tenir una explicació raonable. Per la seva part, Franz Kafka, fidel a sí mateix, tampoc no es molesta en cercar-ne cap. Pareix com si tota la família assimilés d'una glopada la nova realitat. En canvi, el màxim perjudicat Gregor Samsa, encara té expectatives de poder vestir-se i complir amb la seva feina. Així ho diu en un monòleg intel·ligible al seu superior que, espantat, recula cap a la porta i fuig com un llamp. És el pare, armat amb un bastó i un diari, qui obliga a retrocedir l'escarabat cap a la seva habitació. El pare li va donar una espenta forta que el va precipitar dins la cambra. Llavors, la porta es va tancar d'una bastonada i a la fi es va fer el silenci.

Comença el confinament involuntari de Gregor Samsa. A partir d'aquest moment el protagonista es converteix en l'observador omniscient del relat. Gregor es revela com un ésser bondadós i humil incapaç d'adonar-se de la classe de família que té. Només a través de la seva visió innocent i amable podem entendre quina colla d'hipòcrites i d'egoistes l'envolten. Les portes esdevenen elements imprescindibles per amagar i mostrar. Són fronteres que separen el que és corrent del que és improbable. Fusta i matèria que Gregor utilitza per apropar l'orella i escoltar les converses a mitja veu que tenen lloc a l'altra banda. Les batents marquen els confins allà on queden excloses les seves passes i són uns components ofensius que responen a la voluntat de la família per tal de mantenir-lo aïllat. Esdevenen l'únic lligam a través del qual li arriben, gràcies a escletxes i descuits, els fragments de la quotidianitat i algunes notícies de l'exterior. En definitiva, serveixen per mantenir encesos els calius del seu passat humà.

A través dels ulls del coleòpter, descobrim una altra transformació conseqüència de la primera: la que sofreix la resta de la família. El pare de Gregor, un home acomodat i acostumat que el fill els mantingués a tots econòmicament i que, abans de les noves circumstàncies, semblava sempre envellit i cansat, no té altre remei que tornar a treballar. Vestit amb un ampul·lós uniforme de vigilant rejoyeneix un parell d'anys. El canvi és tal que quan Gregor el veu per primer cop, ben estirat i poderós, li sembla una altra persona. La mare, també comença a fer feines per encàrrec i a cosir roba per altra gent. La transformació de la germana, que s'inicia treballant de caixera en una botiga, és la més terrible del relat. Veurem com dia a dia, de manera enrevessada, acaba aprofitant la desgràcia per guanyar-se el respecte del pare i la mare.

Nabokov dóna una pista significativa quan apunta que el número tres juga un paper important. Efectivament el relat es divideix en tres parts; els familiars de Gregor són tres; tres, les portes de la seva cambra; a la narració hi surten tres criades; tres són els hostes barbuts que arrenden una estança de la vivenda. Gregor Samsa surt tres vegades del seu habitatge: la primera ho fa per mostrar-se davant els seus familiars en un acte d'honestedat i confiança; la segona, per ajudar la mare i la germana en un acte de bondat i amor; la tercera, per escoltar la música del violí en un acte de humanitat i hedonisme. Cada cop que surt els resultats són nefastos per a ell. De manera violenta sempre acaba tornant a la cambra i és el seu pare, iracund i intolerant, qui el força a fer-ho. És important tenir en compte que en l'última ocasió que Gregor, malalt i consumit, apareix davant la família, atret per la música que la seva germana interpreta, ho fa sense importar-li les conseqüències. Per primera vegada té la intenció d'obtenir-ne un plaer i una satisfacció personals. Després, agonitzant, torna al dormitori. És la seva estimada germana qui pega la darrera portada i roda clau precipitadament. La mort esdevé pel nostre abnegat heroi el camí per a alliberar les persones que més s'estima. Encara va viure les primeres clarors de l'alba, apuntant allà fora, davant la finestra. Després, el cap li va caure pesadament a terra, inconscient, i pel nas va exhalar, dèbilment, el seu últim alè.

Després de la desaparició del fill, la família Samsa, incapaç d'amagar la seva alegria, es permet un dia de vacances. Tots plegats parteixen de passeig al camp. Estem a finals de març i per tant comença la primavera: quan els insectes surten de la seva hibernació.

Kafka acaba el relat de forma tan genial com l'ha iniciat: amb la descripció d'una nova transformació. Tanca d'aquesta manera, amb l'encert i la profunditat que només assolixen els grans escriptors, un cercle carregat de significat i simbolisme.

El lector de La metamorfosi i el pobre Gregor Samsa observen els mateixos esdeveniments; Gregor de manera directa i els lectors indirectament a través dels seus ulls, però la paradoxa resideix en què aquestes dues realitats no es corresponen. L'escarabat només veu el bé i la part positiva de cada una de les decisions que agafa la seva família. És la visió d'una ànima bondadosa. Gregor mai no considera un acte de maldat el rebuig i la reclusió a la que els seus parents l'aboquen. Fins i tot es compadeix de la desgràcia que han de suportar! La seva perspectiva de la situació, des del nostre punt de vista és incompleta. Afligits, entenem i suportem amb impotència les vexacions i la vertadera solitud del monstre. La simbiosi que Kafka aconsegueix entre lector i protagonista és un dels encerts més sorprenents del relat. Solapar els dos mons d'una manera tan afinada provoca una desconcertant percepció dels esdeveniments, alhora que deixa una persistent sensació de desempar.

Aquest exercici literari pot ajudar a esbrinar com és l'ànima del protagonista i a intuir quines són les obsessions de l'escriptor. El fill dels Samsa és un personatge que s'aïlla, que es resigna, que dorm amb les portes tancades no per amagar secrets sinó per protegir-se. Sabem que no té amics, que dedica gairebé tot el seu temps a fer feina i que els membres de la seva família són una mena de paràsits que li xuclen la sang. Davant d'aquestes circumstàncies, pensem que el més oportú seria fugir i canviar de vida. Emperò Gregor és incapaç d'abandonar els seus. La situació es fa insostenible. Només li resta una opció: mudar. L'embolcall d'escarabat és tan sols una manera radical i desesperada de fer-ho. La closca esdevé una armadura que el resguarda però que, malauradament, el projecta com a monstre i l'empresona dins ell mateix. Recordem que el coleòpter és qui obre les portes i són sempre els altres qui les tanquen. Aquest detall, que Gregor no entén com un acte maliciós, retrata la baixesa moral dels Samsa.